

УДК 82.09.820 (73)

ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ АМЕРИКАНСЬКИХ ТА БРИТАНСЬКИХ ЗАГОЛОВКІВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Советна А.В., к. філол. н.,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Черкаський державний технологічний університет

Лісун О.В. к. філол. н.,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Черкаський державний технологічний університет

У статті досліджуються граматичні трансформації при перекладі газетних заголовків. Проводиться детальний аналіз перестановки, вилучення, додавання, заміни, антонімічного перекладу й транспозиції.

Ключові слова: транспозиція, антонімічний переклад, заміна, перестановка, додавання, вилучення.

В статье исследуются грамматические трансформации во время перевода газетных заголовков. Осуществлен детальный анализ перестановки, антонимического перевода, замещения, добавления, транспозиции и удаления.

Ключевые слова: транспозиция, антонимический перевод, замещение, перестановка, добавление, удаление.

Sovyetna A.V., Lisyn O.V. GRAMMAR TRANSFORMATIONS IN TRANSLATING AMERICAN AND BRITISH NEWSPAPER HEADLINES INTO THE UKRAINIAN LANGUAGE

The article studies grammatical transformations in the translation of newspaper titles. There is made a detailed analysis of permutation, antonymic translation, substitution, addition, transposition and omission.

Key words: special attention is drawn to transpositions, eliminations, amplifications, antonymic translation.

Постановка проблеми. Проблема визначення англomовного газетного заголовка завжди була об'єктом вивчення для багатьох учених, як зарубіжних, так і вітчизняних, серед яких І. Арнольд, О. Лазарева, Н. Шевченко В. Ронгінський, В. Мужев, Л. Терентьева, І. Сиров та інші.

Різноманіття думок та підходів можна помітити вже на етапі аналізу існуючих визначень заголовка. Разінкіна Н. при визначенні поняття заголовка звертається насамперед до його функцій: заголовок – власне назва публікації, тобто «вкрай стисле й влучне вираження головної ідеї твору» [7, с. 24].

Інші лінгвісти, зокрема Шахматов А., Пешковський А., Кухаренко В., Тураєва З., насамперед звертають увагу на структуру заголовка.

Актуальність теми газетно-інформаційного перекладу полягає в тому, що в сучасних умовах переклад заголовків набуває особливого значення, виступаючи як засіб реклами й спосіб інформування громадськості.

Постановка завдання. Метою роботи є детальний аналіз перекладу американських та британських газетних заголовків за допомогою трансформацій; порівняльний аналіз газетних заголовків двох мов і висвітлення їх структурних та граматичних відмінностей.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань:

- 1) вивчити поняття газетного заголовка в роботах різних лінгвістів;
- 2) розглянути існуючі класифікації функцій газетного заголовка та визначити його роль;
- 3) розглянути граматичні трансформації, що використовуються при перекладі в цілому;
- 4) перекласти заголовки англomовних газет на українську мову;
- 5) проаналізувати переклад.

Об'єктом нашого дослідження є заголовки британських та американських газетно-інформаційних статей.

Предметом вивчення є граматичні трансформації, що використовуються для перекладу інформаційних газетних заголовків з англійської мови на українську.

Ілюстративний матеріал склали 62 заголовки, дібраних з американських та британських онлайн-газет (The New York Times, The Wall Street Journal, The Washington Post, The Daily Telegraph, The Guardian та The Independent).

Виклад основного матеріалу дослідження. Граматичні трансформації полягають у перетворенні структури речення в процесі перекладу відповідно до норм мови, на яку здійснюється переклад. Граматичні трансформації найчастіше простежуються в пере-

кладі. Перекладач майже завжди стикається з невідповідностями між граматичними структурами вихідного тексту та тексту перекладу. Для того, щоб швидко вибрати правильний варіант перекладу, перекладачеві необхідно знати всі види граматичних трансформацій: перестановку, заміну, вилучення й додавання, антонімічний переклад, транспозицію.

Перестановка як вид перекладацької трансформації – це заміна розташування мовних одиниць у тексті перекладу порівняно з текстом оригіналу. Перестановці зазвичай піддаються слова, словосполучення, частини складного речення, а також самостійні речення в тексті [1, с. 188]. Перестановки зумовлені низкою причин, основною з яких є відмінність у структурі речення в англійській та українській мовах. Англійське речення зазвичай починається з підмета (або групи підмета), потім іде присудок (група присудка), тобто центр повідомлення. Уся другорядна інформація (обставина часу, місця тощо) розміщується в кінці речення. Порядок членів речення в українській мові дещо інший: на першому місці зазвичай ставляться другорядні члени речення, за ними – присудок, а в кінці – підмет. Це необхідно враховувати при перекладі [9, с. 75].

Таке розміщення слів є звичайним для українського розповідного речення, в якому міститься повідомлення, всі елементи якого є новими для читача. Перенесення обставин місця та часу на перше місце пояснюється тим, що їх постпозиція щодо присудка призводить до більшого смислового виділення обставин. Тому в українському реченні обставини часто виносяться на перше місце, якщо на них не ставиться смисловий наголос. Напр.: “*New Orleans Musician Allen Toussaint Dies*” (5, № 10). – «У Новому Орлеані пішов із життя відомий композитор Алан Туссен».

При перекладі на українську мову в заголовку пропонується такий порядок членів речення: обставина місця – складений іменний присудок – означення – підмет.

Заміна – один із найпоширеніших видів перекладацької трансформації. У процесі перекладу замінитися можуть як граматичні одиниці (форми слів, частини мови, члени речення, типи синтаксичного зв’язку), так і лексичні, у зв’язку з чим можна говорити про граматичні й лексичні заміни. Крім того, замінитися можуть не лише окремі одиниці, а й цілі конструкції (так звані комплексні лексико-граматичні заміни) [1, с. 194].

Бархударов поділяє заміну на декілька категорій:

- 1) заміна форм слова;
- 2) заміна частин мови;
- 3) заміна членів речення [1, с. 194–209].

Під заміною форми слова розуміють заміну числа іменників, часу дієслів та ін.: “*Vietnam Agres to U.S. Termson Labor Rights*”. (5, № 5) – «Комуністичний уряд В’єтнаму погодився з умовами США надавати трудові права працівникам країни». У наведеному прикладі використана заміна часу дієслів.

Заміна числа іменників: *Kurdish forces* – курдська армія; *suicide bombers* – подвійний теракт (2, № 12).

Вельми поширеною при перекладі є заміна прикметника іменником або прислівником (заміна частин мови):

«У вас є заборгованість» – “*You are debt*” [8, с. 20].

Заміна членів речення (зміна синтаксичної структури речення).

“*Venezuelan president’s relatives indicted in US for cocaine smuggling*” (2, № 12). – «Правоохоронні органи США заарештували родичів президента Венесуели за контрабанду наркотиків».

У цьому варіанті перекладу використана зміна синтаксичної структури речення (*in USA* – правоохоронні органи США: обставину місця замінено на іменник, що виступає в ролі поширеного словосполучення).

Вилучення – це прийом перекладу, який характеризується пропуском одиниць, але семантична еквівалентність при цьому зберігається. Найчастіше вилученню підлягають семантично зайві слова, тобто слова, що мають значення, яке може бути зрозумілим і без цих слів [1; 3]. Надлишковими словами при перекладі українською мовою можуть бути слова, які в англійській мові виражають конкретні граматичні категорії, наприклад, артиклі та допоміжні дієслова. Як система будь-якої мови в цілому, так і конкретні мовні твори мають досить високий рівень надлишковості, що дозволяє перекладачеві використовувати ті або інші вилучення. Нерідко це є необхідним, оскільки в процесі перекладу численні додавання та пояснювальні фрази, які вводить перекладач для кращого розуміння, можуть зробити текст занадто великим. Тому перекладач, щоб урівноважити цю тенденцію, має намагатися (де це є можливим у рамках стилістичних норм) робити вилучення семантично надлишкових елементів вихідного тексту [2, с. 199–206].

Напр.: “*This is the most important task to do*”. – «Це найважливіше завдання» [6, с. 16].

Крім того, в англійській мові існує низка традиційно надлишкових висловів (pleonastic expressions), в яких слова не доповнюють, а повторюють одне одного: *dead and gone, fair and square, far and away, good and well, lord and master, null and void, odds and ends, regular and normal*. Їх зазвичай перекладають одним словом, напр.: *null and void* – *нечинний*, *odds and ends* – *рештки*, *regular and normal* – *звичайний*, *rules and regulations* – *правила* [6, с. 16–17].

“*What America looked like during the Great Depression?*” (6, № 13). – «Америка за часів Великої депресії».

У деяких випадках для того, щоб краще передати зміст мови-оригіналу (далі – ВМ), перекладачеві може знадобитися ввести кілька *додаткових* слів. Це трапляється як при перекладі з англійської на українську, так і навпаки. Причини криються в відмінностях синтаксису, граматики, у відсутності чітких лексико-семантичних еквівалентів у мові перекладу (далі – ПМ), а також іноді в суто стилістичних міркуваннях [5, с. 90]. Англійські речення зазвичай більш короткі, і при їх перекладі потрібно додати відсутні одиниці: “*Wherever you go – I follow*”. – «Куди б ти не пішов, – я піду за тобою».

При перекладах суспільно-політичної лексики часто виникає потреба в додаванні слова, що зумовлюється так званою компресією англійської мови.

Без таких трансформацій неможливий адекватний переклад значної кількості політичних термінів: *wage-strike* – страйк з вимогою підвищення заробітної плати. Наведемо інші приклади: *Pacific* – *країни Тихоокеанського регіону*, *coach* – *головний тренер клубу* (4, № 12).

“*Athletics governing body suspends Russia from all competitions*” (2, № 14). – «Керівництво чемпіонату з легкої атлетики *тимчасово відсторонило Росію від участі в усіх змаганнях через допінговий скандал*».

Така трансформація викликана необхідністю експлікувати імпліцитну інформацію першоджерела, прояснивши її на лексичному рівні для малознайомого з нею читача, напр.: *decontextualized* – *поза контекстом*, *to trot* – *бігти руссю*, *to jog* – *бігти підтюпцем*, *theorist* – *вчений-теоретик*; “*The Times wrote about it editorially*”. – «Газета “Таймс” писала про це в передовій статті» [6, с. 18].

Антонімічний переклад (*antonymous translation*) – заміна форми слова в ВМ на протилежну за значенням в ПМ (пози-

тивне значення – на негативне й навпаки). Суть антонімічного перекладу полягає в тому, щоб висловити думку лексичної одиниці першотвору через протилежне поняття, при цьому змінивши її структуру [4, с. 207]. Антонімічний переклад є заміною будь-якого поняття оригіналу протилежним поняттям у перекладі з відповідною перебудовою всього висловлювання, але зі збереженням змісту самого поняття. Існують три різновиди антонімічного перекладу: негативація, позитивація та анулювання двох негативних компонентів.

Негативація (*negativation*) – це спосіб перекладу лексичної одиниці без формально невираженої семи заперечення (у формі негативних префіксів *dis-, in-, un-*, суфікса *-less*, часток *no, not*, сполучників *nor, neither ... nor* або прислівників *nobody, none, never*) в ВМ словом / словосполученням з одним із таких заперечень у ПМ, напр.: *to fail* – *не впоратися*, *recently* – *недавно*, *small* – *невеликий*, *safe* – *неушкоджений*, *Remember!* – *Не забудь!* Інший приклад з британської газети: *great photos* – *нерозміті фотографії* (5, № 13).

Позитивація (*positivation*) – це спосіб перекладу лексичної одиниці з формально вираженою семою заперечення в ВМ словом / словосполученням без формально вираженої семи заперечення в ПМ, напр.: *unalloyed* – *чистий*, *unbroken* – *цілий*, *unkind* – *злий*.

Анулювання двох негативних компонентів (*annihilation*) – це спосіб перекладу лексичної одиниці з двома формально вираженими семами заперечення в ВМ словом / словосполученням без формально виражених сем заперечення в ПМ, напр.: *not impossible* – *можливий*, *not improper* – *відповідний*, *not until* – *лише* [6, с. 15].

В українській мові наявні переходи слів однієї частини мови в іншу. Відповідно, ці слова змінюють своє лексичне значення та граматичні властивості. Такий перехід частин мови називається **транспозицією**. Термін «транспозиція» у загальному значенні позначає явище використання однієї мовної форми чи одиниці в функції іншої.

Традиційно транспозицію поділяють на: 1) неповну, або синтаксичну, за якої змінюється тільки синтаксична позиція вихідної одиниці без зміни її морфологічної належності до відповідної частини мови; 2) повну, або морфологічну, за якої утворюється слово іншої частини мови [3, с. 692]. Відповідно до того, в яку частину мови переходить те чи інше слово, вирізняють *субстантивацію* (перехід

в іменник), *ад'єктивізацію* (перехід у прикметник), *вербалізацію* (перехід у дієслово), *адвербіалізацію* (перехід у прислівник) тощо.

Наведемо приклади: *stonehedge* – *кам'яна огорожа* (N → A); “*Copying architectural and engineering drawings once required many hours of work*”. – «У свій час *зняття коній* з архітектурних та технічних креслень вимагало багато робочого часу» (V+ing → N) – номіналізація; “*Critical controls are therefore placed within easy reach of astronauts' couches*”. – *Отже, важелі управління розміщують таким чином, щоб ними можна було легко управляти із сидінь астронавтів* (N → V) – вербалізація [6, с. 21]. Інший приклад з газети:

“*Neil Diamond performs in Sydney*” (1, №9). – «Виступ Ніла Даймонда в Сідней». У запропонованому варіанті перекладу використана номіналізація (V → N). Приклади з газети The Guardian: *Venezuelan president's relatives – родичі президента Венесуели* (A → N); *blood testing – тестування крові; cocaine smuggling – контрабанда наркотиків* (V+ing → N).

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, перекладачу слід зважати на структурні та граматичні розходження між англійською та українською мовами, які вимагають під час перекладу перебудови синтаксичної структури заголовка або граматичних змін. Оскільки лексика тісно пов'язана з граматиною, то дуже часто внаслідок трансформацій одночасно відбуваються лексичні й граматичні зміни.

Ми дослідили лише граматичні зміни, які відбуваються під час перекладу. Поза увагою залишилися не менш важливі аспекти перекладу, які стануть предметом дослідження науковців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бархударов Л. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода) / Л. Бархударов. – Москва : «Международные отношения», 1975. – 240 с.
2. Виноградов В. Перевод. Общие и лексические вопросы / В. Виноградов. – К. : КДУ, 2004. – 240 с.
3. Вихованець І. Транспозиція / І. Вихованець // Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В. Русанівський (співголова), О. Тараненко (співголова), М. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. Бажана, 2004. – С. 692.
4. Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) : [підручник] / І. Корунець. – К. : Нова Книга, 2000. – 448 с.
5. Миньяр-Белоручев Р. Как стать переводчиком? / Р. Миньяр-Белоручев – М. : «Готика», 1999. – 176 с.
6. Науменко Л. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську = Practical Course of Translation from English into Ukrainian : [навч. посіб.] / Л. Науменко, А. Гордєєва. – Вінниця : Нова Книга, 2011. – 136 с.
7. Разинкина Н. Функциональная стилистика английского языка / Н. Разинкина. – М. : Высшая школа, 1989. – 182 с.
8. Рецкер Я. Теория перевода и переводческая практика / Я. Рецкер. – М. : Международные отношения, 1974. – 216 с.
9. Рецкер Я. Что же такое лексические трансформации? / Я. Рецкер // Международные отношения. – М., 1980. – 90 с.

ДЖЕРЕЛА

ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. The Daily Telegraph, November 9, 11, 2015.
2. The Guardian, October 7, 2015; November 12, 14, 16, 17, 2015; December 3, 4, 2015.
3. The Independent, November 27, 30, 2015; December 1, 2, 3, 2015.
4. The New York Times, November 5, 6, 9, 18, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 2015.
5. The Wall Street Journal, November 10, 13, 2015.
6. The Washington Post, November 13, 24, 25, 2015.